

Konferencja bliskowschodnia w Warszawie

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

CENTRUM
STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH

komentarz

02/2019

www.csm.org.pl

dr Bruno Surdel

Politolog i historyk, doktor nauk humanistycznych. Absolwent Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 2011 - 2016 wykładowca Uniwersytetu Zirve w Gaziantep - Turcja. Kilkakrotnie - wizytujący profesor w: Chińskiej Akademii Nauk Społecznych w Pekinie - National Institute of International Strategy; w Szanghaju: Shanghai International Studies University, oraz w Renmin University (Pekin). Uczestnik wielu konferencji międzynarodowych dotyczących problematyki Azji oraz Bliskiego Wschodu. Prowadzi badania z zakresu bezpieczeństwa międzynarodowego w obszarze Turcja - Bliski Wschód - Chiny, ze szczególnym uwzględnieniem Syrii i Iraku (islam polityczny, terroryzm). Zajmuje się też inicjatywą Nowego Jedwabnego Szlaku.

13-14 lutego 2019 roku w Warszawie, dokładnie w 40. rocznicę rewolucji islamskiej w Iranie, odbyła się konferencja ministerialna w sprawie budowania pokoju i bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie. Choć Iran oficjalnie nie był głównym tematem spotkania, to wysocy przedstawiciele administracji prezydenta Donalda Trumpa wyraźnie zaznaczyli, że dla dyskusji o pokoju i bezpieczeństwie na Bliskim Wschodzie kraj ten jest kluczową kwestią i należy omówić „kolektywne” działanie w celu usunięcia jego szkodliwych wpływów z regionu. Potwierdzili to podczas konferencji wiceprezydent USA, Mike Pence i sekretarz stanu Mike Pompeo. Szczyt warszawski dał sposobność dalszego zbliżenia niektórych krajów arabskich z Izraelem, ale także dialogu pomiędzy zwaśnionymi państwami Zatoki. Celem Polski było ugruntowanie partnerstwa strategicznego ze Stanami Zjednoczonymi, co się udało osiągnąć. Polska wzmocniła także relacje z najważniejszymi krajami arabskimi, przede wszystkim z Arabią Saudyjską i Emiratami. Ceną – możliwe, że trudną do uniknięcia – jest zwiększenie podziałów pomiędzy Europą Środkową a „Starą Europą”. W Warszawie zabrakło wysokich rangą przedstawicieli Unii Europejskiej. Inny skutek to nieufność Iranu i Palestyńczyków. To są również wyzwania, przed którymi stanie teraz polska dyplomacja.

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

2

Konfrontacja z Iranem

Dla Stanów Zjednoczonych, ale również dla Europy, zasadniczą sprawą jest rola, jaką Iran odgrywa w tak zwanym szyickim półksiężycu od Iraku poprzez Syrię, Liban aż do Jemenu – co podkreślił w swoim przemówieniu amerykański wiceprezydent, Mike Pence. Stabilność i bezpieczeństwo w Jemenie mają zasadnicze znaczenie dla Arabii Saudyjskiej i Emiratów Arabskich, które już od kilku lat prowadzą tam bezwzględną wojnę z szyickimi rebeliantami Huti. Na konflikcie cierpią przeważnie cywile: kobiety i dzieci, a miliony ludzi są zagrożone śmiercią głodową. Zarówno Waszyngton, jak i Rijad czy Abu Dhabi zarzucają Teheranowi silne wspieranie Hutich i próbę osiągnięcia supremacji w regionie. Iran nie ma wystarczającego potencjału do zdobycia tej przewagi, jest jednak wystarczająco silny, by podejmować działania szkodzące interesom sojuszników USA na ich własnym „podwórku”. Dotyczy to również Izraela. Przed odjazdem na konfe-

rencję w Warszawie, premier Izraela Benjamin Netanyahu oświadczył, że "Pierwszorzędną kwestią w porządku dnia [konferencji] będzie Iran - jak nadal zapobiegać temu, by umacniał się w Syrii, jak udaremnić jego agresję w regionie, a przede wszystkim, jak go powstrzymać przed zdobyciem broni jądrowej".¹ Izraelskie lotnictwo dokonuje regularnie nalotów na cele w Syrii, bądź niszczy je swoimi rakietami. Głównie są to transporty sprzętu wojskowego z Iranu i składy amunicji – także wokół lotniska w Damaszku. Czyni to za cichą zgodą Moskwy, której sojusz z Teheranem jest warunkowany własnymi, odmiennymi od irańskich interesami w regionie. Interesy zaś Iranu polegają na utrzymaniu i rozbudowie sieci wpływów w regionie, które uzyskał wskutek inwazji amerykańskiej na Irak w 2003 r., chaosowi i wojnom na podłożu etniczno-religijnym w

¹ <https://www.timesofisrael.com/netanyahu-to-meet-pence-pompeo-at-polish-middle-east-summit/>

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

3

tym kraju, konfliktom w Syrii oraz we wspomnianym Jemenie.

Stany Zjednoczone wyraźnie chciałyby osłabienia Iranu do tego stopnia, by nie był w stanie odgrywać poważniejszej roli w regionie. Wystąpienie z układu nuklearnego oraz nałożenie dotkliwych sankcji na ten kraj przez administrację Donalda Trumpa zmierzą w tym kierunku. Kolejne kroki to izolacja dyplomatyczna i nacisk swoistej „koalicji” na Teheran, by ponownie zasiadł do stołu rozmów – tym razem na warunkach Waszyngtonu. Takie rozwiązanie wydaje się jednak nierealne z kilku względów. Irak, Syria, Jemen i Liban to kraje z większością szycką i jako takie dla Teheranu stanowią „naturalną” strefę wpływów i ekspansji. Jeszcze poważniejsza sprawa to niechęć Irańczyków do interwencji państw trzecich w suwerenność ich kraju, a tym bardziej Stanów Zjednoczonych, które już ingerowały w Iranie w latach 1950-tych. Przede wszystkim zaś interwencja amerykańska w Iraku w 2003 r, wsparcie dla tzw.

Arabskiej Wiosny np. w Libii – skończyły się chaosem i ruiną w tych krajach. Trudno oczekiwać, że Irańczycy zaakceptują u siebie podobny scenariusz pomimo upadku gospodarki, załamania handlu ropą naftową i galopującej inflacji. W pewnej perspektywie, bardziej realne pozostają zmiany od wewnątrz – być może nie na miarę rewolucji 1979 r., ale o podobnie dramatycznych skutkach.

MESA - bliskowschodnie „NATO” z Izraelem w tle?

Stany Zjednoczone jak dotąd nie doprowadziły do zgody pomiędzy samymi krajami arabskimi Zatoki Perskiej, przede wszystkim Katarą a Arabią Saudyjską i Emiratami. Bez tej zgody nie jest możliwa jednolita polityka państw GCC (Rada Współpracy Państw Zatoki) wobec Iranu. Niespodzianką okazała się obecność w Warszawie szefa dyplomacji Kataru, Mohammeda bin Abdulrahmana Al Thani, dzięki czemu pojawiła się nadzieja na załagodzenie konfliktu wewnątrz

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

4

GCC. Zgoda wewnątrz GCC jest niezbędna do budowy szerszej architektury bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie. Pomysł ściślejszej współpracy strategicznej państw arabskich został ogłoszony przez Donalda Trumpa podczas jego wizyty w Rijadzie w maju 2017 r.² To MESA – Bliskowschodni Sojusz Strategiczny, którego celem długofalowym zdaje się być umożliwienie Stanom Zjednoczonym mniejsze zaangażowanie się w regionie w zakresie militarnym. Państwa arabskie, i chodzi tutaj najbardziej o kraje Zatoki Perskiej, mają w długofalowej perspektywie same zadbać o swoje bezpieczeństwo. Projekt amerykański obejmuje docelowo również kwestie gospodarcze i polityczne – dzięki temu mógłby być łatwiejszy do przyjęcia dla zainteresowanych rządów. I konferencja

warszawska wpisuje się w wysiłki amerykańskie związane z MESA. Oczywiście, pytanie kluczowe to czy jedynym celem MESA jest redukcja wpływów Iranu w regionie. Zasadniczym problemem pozostaje Teheran, ale wewnętrzną specyfiką Bliskiego Wschodu jest nieprzewidywalność i niestabilność. Amerykanie chcieliby wprowadzić element stabilności strategicznej. Jednak wzajemne animozje poszczególnych krajów arabskich – nawet tych w Zatoce Perskiej – wydają się nie do przewyciężenia, a sam projekt „arabskiego NATO” niezbyt wykonalny. Ponadto skostniała struktura władzy stoi w sprzeczności ze strukturą społeczną regionu – gdzie dominują społeczeństwa młode, coraz bardziej dynamiczne, mniej podatne na odgórne sterowanie.

Konferencja warszawska została przede wszystkim pomyślana jako forum, na którym uczestniczące państwa arabskie wystąpiłyby jednym frontem z Izraelem w opozycji do Iranu. „Cicha” współpraca pomiędzy Arabią Saudyjską a Izrae-

² The Middle East Strategic Alliance has Long Way to Go ; Carnegie Endowment for International Peace;
<https://carnegieendowment.org/2019/02/08/middle-east-strategic-alliance-has-long-way-to-go-pub-78317> ; 08.02.2019

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

5

lem jest od dawna znana. W ten kontekst wpisują się też wysiłki premiera Netanyahu, mające na celu ocieplenie stosunków z Emiratami Arabskimi, Omanem i Bahrajnem. Wizyta w Omanie i spotkanie z przedstawicielami tego kraju także w Warszawie są krokiem w tym kierunku. Świadczą o tym również deklaracje ministra spraw zagranicznych Bahrajnu wobec mediów izraelskich przy okazji szczytu.³ Najważniejsze państwa Zatoki – oprócz konfliktu z Katarą – łączy kwestia hamowania zapędów Iranu w regionie. Jednak zbyt nachalne i publiczne pokazywanie zacieśniających się więzi z Izraelem nie służy sprawie ani krajom arabskim. Opinia publiczna w świecie islamskim nie jest gotowa na tego typu manifestacje polityczne i odbiera je negatywnie. Z kolei podkreślanie rosnących więzi Tel Awiwu z pew-

nymi krajami arabskimi i perspektywa wspólnej konfrontacji z Iranem może pomóc premierowi Natanyahu zyskać dodatkowe punkty w kwietniowych, przedterminowych wyborach do Knesetu. Taki też zapewne był cel „pomyłki” z treścią Tweeta izraelskiego premiera, mówiącego w pierwszej wersji o wspólnej z państwami arabskimi „wojnie z Iranem”. Jednak nawet poprawiony tekst niesie mocne przesłanie dla wyborców w Izraelu, ale również mieszkańców Bliskiego Wschodu: „Dzień wczorajszy [13 lutego, 2019] był historycznym punktem zwrotnym. W sali – w obecności 60 ministrów spraw zagranicznych i przedstawicieli kilkunastu rządów – izraelski premier i ministrowie spraw zagranicznych wiodących krajów arabskich stali razem i przemawiali z niezwykłą siłą, jasnością i jednością prze-

³Bahrain FM to Times of Israel: Ties with Israel will be normalized ‘eventually’ ; <https://www.timesofisrael.com/bahrain-fm-believes-ties-with-israel-will-be-normalized-eventually/> ; 14.02.2019

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

6

ciwko wspólnej groźbie irańskiego reżimu”.⁴

Rola Chin w amerykańskiej strategii dla Bliskiego Wschodu

Szczyt bliskowschodni w Warszawie i spotkania wysokich urzędników administracji prezydenta Trumpa z przedstawicielami krajów arabskich i premierem Izraela Benjaminem Netanyahu mogły stanowić także dobrą okazję do poruszenia kwestii wpływów chińskich w regionie Bliskiego Wschodu – zarówno tych gospodarczych, jak i wojskowych – w tym zakupów broni oraz sprzętu wojskowego w Chinach. Szczyt warszawski wpisuje się bowiem w całą europejską trasę sekretarza stanu USA, Mike’a Pompeo, od Budapesztu poprzez Bratysławę po Warszawę i Brukselę.⁵

Chiny są bardzo poważnym i coraz bardziej ekspansywnym graczem w regionie bliskowschodnim – w Arabii Saudyjskiej, w Katarze, w Emiratach Arabskich, w Iraku, Libanie. Są zainteresowane kontraktami na odbudowę infrastruktury w zrujnowanej bratobójczą wojną Syrii. Próby podejmowane przez Waszyngton w celu zniechęcenia państw Bliskiego Wschodu do dużych kontraktów z Pekinem nie mają szans powodzenia z tej racji, że kraje te dążą od dłuższego czasu do swoistej dywersyfikacji strategicznej i wojskowej. A Chiny są pod tym względem zasadniczym partnerem. Izrael, z którego premierem rozmawiał w Warszawie Mike Pence, utrzymuje również znaczące relacje gospodarcze i inwestycyjne w Pekinem, a cywilny port w Hajfie miał być przejęty przez Chińczy-

⁴ <https://twitter.com/IsraeliPM/status/1095975702820732928>

⁵ Previewing Secretary Pompeo's Upcoming Trip to Budapest, Bratislava, Warsaw, Brussels, and Reykjavik
<https://www.state.gov/t/pa/prs/ps/2019/02/288922.htm> 08.02.2019

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

7

ków w 2021 r.⁶ Jeden z problemów to fakt, że w pobliżu stacjonują izraelskie łodzie podwodne uzbrojone rzekomo w broń atomową. Izraelczycy jednak są z przyczyn strategicznych i sojuszniczych bardziej wrażliwi na sugestie amerykańskie co do swoich relacji z Państwem Środka – i gotowi do znaczących kompromisów pod tym względem.

Pekin jest wytrawnym graczem w regionie, utrzymującym partnerstwo strategiczne zarówno z Arabią Saudyjską, jak i z Iranem – dwoma odwiecznie zwaśnionymi ze sobą cywilizacjami. Nieobecność delegacji chińskiej w Warszawie jest niezwykle znacząca i istotna – niezależnie od tego, czy byłaby mile widziana przez Waszyngton. Druzgocące sankcje nałożone na Tehe-

ran przez administrację prezydenta Trumpa nie wystarczą do gospodarczego unicestwienia Teheranu. Pekin to najpoważniejszy i wszechstronny partner gospodarczy tego kraju, nie tylko w zakresie zakupu surowców energetycznych, ale również dostarczający szereg dóbr konsumpcyjnych, inwestujący w tamtejszy sektor bankowy, w projekty infrastrukturalne. Chiny jako wciąż prężna, druga gospodarka świata, są w stanie przeszkodzić Stanom Zjednoczonym w realizacji ich planów związanych z tzw. „maksymalną presją” na panujący system. Oczywiście, jest kwestia sankcji wtórnych, które mogą dotknąć zarówno chińskie koncerny energetyczne, prowadzące duże projekty w Iranie, jak i wielkie banki chińskie. Przykład Huawei oraz determinacja Waszyngtonu odnośnie karania firm naruszających sankcje amerykańskie pokazuje, że przynajmniej dla części koncernów chińskich współpraca i prowadzenie biznesu z Teheranem może okazać się zbyt ryzykowne i przede wszystkim – kosztowne. Co jednak wcale nie oznacza, że Chiny ulegną antyirań-

⁶ Middle East Institute: The Israel – China – US Triangle and the Haifa port project. <https://www.mei.edu/publications/israel-china-us-triangle-and-haifa-port-project> ; 27 listopada, 2018.

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

8

skiej polityce Waszyngtonu. Dotkliwość sankcji amerykańskich w jeszcze większym stopniu uzależni Teheran od Pekinu oraz od Moskwy. Zapotrzebowanie surowcowe i na nośniki energii w Chinach jest tak duże i wciąż rosnące, że Pekin nie może sobie pozwolić na zbyt daleko idące kompromisy z prezydentem Trumpem pod tym względem. Zaistniała sytuacja i zacieśniające się kleszcze wokół reżimu ajatollahów stanowią dla prezydenta Xi Jinpinga znakomitą okazję do rozszerzenia swoich wpływów w Iranie. Linia kredytowa, okazywane wsparcie gospodarcze i polityczne oraz duże projekty temu celowi właśnie służą.

„Plan stulecia” i konflikt izraelsko-palestyński

Niewątpliwie jednym z najważniejszych wyzwań dla administracji prezydenta Trumpa jest zbliżenie pomiędzy kluczowymi krajami arabskimi – szczególnie krajami Zatoki Perskiej – a Izraelem. Przeniesienie ambasady Stanów Zjedno-

zonych do Jerozolimy i uznanie tego miasta za stolicę Izraela nie służyło normalizacji wzajemnych relacji pomiędzy obydwoma stronami. Plan uregulowania stosunków palestyńsko-izraelskich wypracowany przez Jareda Kushnera, specjalnego wysłannika i doradcę prezydenta USA do spraw Bliskiego Wschodu, ma być szczegółowo ogłoszony w kwietniu, po wyborach do Knessetu w Izraelu, żeby nie zmniejszyć szans wyborczych Benjamina Netanyahu. Oznacza to konieczność kompromisu także po stronie izraelskiej – jak zaznaczył w Warszawie Kushner.⁷ Plan ów, nie wychodząc poza warunki możliwe do zaakceptowania przez Izrael, ma dać jednocześnie szansę na zaistnienie państwa palestyńskiego i jego uznanie przez Waszyngton. Jednak kwestia uchodźców, osiedli żydowskich, żądań Izraela co do kontroli nad bezpieczeństwem i

⁷ <https://www.haaretz.com/middle-east-news/kushner-israel-palestinians-trump-peace-plan-warsaw-1.6936851>

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

9

granicami przyszłego państwa palestyńskiego już teraz skłaniają Palestyńczyków do nazwania „planu stulecia” rozwiązaniem „jedno państwo – dwa systemy”.⁸ Nieobecność przedstawicieli palestyńskich w Warszawie i określenie przez sekretarza generalnego Organizacji Wyzwolenia Palestyny Saeba Erekata konferencji jako „próby unicestwienia narodowego projektu palestyńskiego”⁹ nie wróży dobrze inicjatywie. Arabia Saudyjska i inne państwa arabskie mogą nie być w stanie zaakceptować projektu Waszyngtonu również ze względu na swoją własną opinię publiczną, sympatyzującą z Palestyńczykami. Znamienne jest to, że sami Palestyńczycy swój wewnętrzny szczyt, w którym wzięło udział 12 ugrupowań, odbywali w Moskwie dokładnie w czasie konferencji bliskowschod-

niej. Jedyne, co zdołali wynegocjować to nie wewnętrzna zgoda, ale potępienie szczytu w Warszawie, a także amerykańskiego planu rozwiązania ich konfliktu z Izraelem.¹⁰

Nieobecność Turcji

Znamienna jest także nieobecność w Warszawie znaczących przedstawicieli Ankary. To Turcja – poza Rosją, Iranem i Stanami Zjednoczonymi – odgrywa kluczową rolę w Syrii, gdzie jest jednym z państw gwarantujących „zawieszenie broni” i strefy deeskalacyjne, kontroluje część terytorium i ma w planach demontaż tzw. Rożawy, czyli autonomicznej enklawy kurdyjskiej na północnym-wschodzie tego kraju. Ale wpływy Ankary sięgają dalej: wojsko i inwestycje tureckie są silnie obecne w północnym Iraku, a w Katarze Turcy mają swoją bazę

⁸Saeb Erekat: Apartheid Is Not Peace, Project Syndicate <https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-support-for-israel-apartheid-rules-out-mediation-role-by-saeb-erekat-2019-02> ; 12.02.2019.

⁹ <https://twitter.com/ErakatSaeb/status/1093942407106883585>

¹⁰ Палестинцы извинились перед Россией/Представители 12 движений не смогли принять итоговое заявление на переговорах в Москве; Kommersant <https://www.kommersant.ru/doc/3882449> ; 14.02.2019

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

10

wojskową i utrzymują z emiratem ściśle relacje strategiczne. To Turcja – wraz z Iranem – wsparły najmocniej Katar po nałożeniu na niego blokady przez inne kraje państwa Zatoki. To również Ankara mogłaby odegrać ważną rolę w utrzymaniu reżimu sankcji wobec Iranu. Już jednak poprzednio kraj ten aktywnie handlował z Teheranem z pominięciem restrykcji, co też powodowało napięcia we wzajemnych relacjach z USA, nie jest także obecnie zainteresowany gospodarczą izolacją swojego sąsiada i partnera handlowego. Turcja jest zatem tą potęgą regionalną, bez której nie da się rozwiązywać problemów Bliskiego Wschodu. Jednak konferencja w Warszawie miała miejsce dokładnie w czasie kolejnego szczytu „Trojki” Astańskiej, tym razem w Soczi, prezydentów Rosji, Turcji i Iranu: Władimira Putina, Recepa Tayyipa Erdogana i Hasana Rouhaniego. Tematem ich spotkania było również uregulowanie problemów Bliskiego Wschodu, a szczególnie najważniejszej kwestii: wieloletniej wojny domowej w Syrii i podziału wpływów tamże w sytu-

cji zapowiedzianego wycofania się dwutysięcznego kontyngentu amerykańskiego. Z drugiej jednak strony, pomimo różnych tarć z Waszyngtonem, Ankarę łączą z USA bardzo mocne więzi o charakterze strategicznym i obie strony używają we wzajemnej komunikacji innych kanałów, niż warszawska konferencja.

Konkluzje dla Polski

13-14 lutego 2019 r. Warszawa wystąpiła w nowej dla siebie roli, współgospodarza szczytu, który miał na celu wszechstronne, praktyczne spojrzenie na całą problematykę Bliskiego Wschodu z jego niemożliwymi do rozwiązania konfliktami i chaosem. Sama konferencja jednak była tylko częścią nowej amerykańskiej wizji Europy Środkowej – a szczególnie Grupy Wyszehradzkiej (V4) – i miejsca, jakie ma zajmować sojusz tych krajów ze Stanami Zjednoczonymi. Przed wizytą w Polsce sekretarz stanu Mike Pompeo odwiedził Budapeszt i Bratysławę. Wszystkie jego wizyty w regionie to twarda Realpolitik,

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

11

ale równocześnie uznanie roli V4 i wyraźne wpisanie tego ugrupowania w politykę zagraniczną USA. Dla Polski oznacza to mocniejsze wsparcie wobec ewentualnych zakusów Rosji, zdecydowane poparcie w sprawie rosyjsko-niemieckiego rurociągu Nordstream 2, prawdopodobnie więcej sprzętu, broni i wojska amerykańskiego, silniejsze partnerstwo strategiczne z Waszyngtonem. I na tym najbardziej zależy Warszawie. Ze swojej strony zaś Warszawa będzie musiała – podobnie jak Budapeszt, Bratysława i Praga – być „ostrożniejsza” w sprawie relacji z Pekinem i inwestycji z Państwa Środka (jednym z ważnych elementów układanki są inwestycje Huawei Technologies). Drugie wyzwanie to przewartościowanie relacji z Bliskim Wschodem i być może trudniejsze więzi ze Starą Europą.

Przemówienie wiceprezydenta Mike’a Pence’a podczas szczytu postawiło Polskę w delikatnej sytuacji: Warszawa wciąż wspiera oficjalnie utrzymanie układu nuklearnego z Iranem z 2015 r (Joint Comprehen-

sive Plan of Action – JCPOA). Z drugiej zaś strony, to w polskiej stolicy padły słowa wice-prezydenta USA o pewnych krajach europejskich, które chcą zmniejszyć skuteczność sankcji amerykańskich poprzez uruchamianie mechanizmów takich jak INSTEX, mających umożliwić handel z Iranem z pominięciem waluty amerykańskiej oraz amerykańskiego systemu finansowego. Polska może być odtąd jeszcze bardziej odbierana jako kraj stawiający sojusz z Waszyngtonem ponad solidarność w ramach Unii Europejskiej, a co za tym idzie, istnieje niebezpieczeństwo pogłębienia podziałów pomiędzy Europą Zachodnią a Polską. Sam Mechanizm INSTEX może jednak w ogóle nie wejść w życie ze względu na opory w Iranie, który musiałby nie tylko stworzyć stosowne instytucje u siebie w kraju, ale przede wszystkim ma wątpliwości co do przystąpienia do FATF – Financial Action Task Force. FATF to instytucja międzyrządowa, mająca na celu „promowanie skutecznego wdrażania środków prawnych, regulacyjnych i operacyjnych w celu zwal-

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

12

czania prania pieniędzy, finansowania terroryzmu i innych powiązanych zagrożeń dla integralności międzynarodowego systemu finansowego.”¹¹ Związanie się z tą instytucją mogłoby utrudnić Teheranowi wspieranie swoich zasadniczych sojuszników, przede wszystkim libańskiego Hezbollahu. Nawet jednak jeśli INSTEX zostanie uruchomiony, to umożliwi głównie nabywanie przez Iran żywności, lekarstw i sprzętu medycznego. Taki jest zresztą jego cel początkowy, wyraźnie określony przez fundatorów: Wielką Brytanię, Francję i Niemcy.¹² Nie jest to zatem instrument, który by mógł znacząco wpłynąć na przestrzeganie reżimu sankcji, ale stanowi pomimo wszystko działanie w nie wymierzone. Unia Europejska i jej główne

mocarstwa są przekonane, że tylko zachowanie JCPOA jest gwarancją powstrzymania Iranu przed realizacją ambicji związanych z bronią jądrową. Co istotniejsze, odejście od układu nuklearnego może wpłynąć negatywnie na samą kwestię nierozprzestrzeniania broni atomowej. Zniechęci to inne kraje do wiązania się podobnymi układami z Zachodem. Stany Zjednoczone są jednak przekonane, że sam JCPOA jest częścią problemu, a nie jego rozwiązaniem. Umowa nie zapobiegła rozwojowi pocisków balistycznych przez Teheran (z okazji 40. rocznicy Rewolucji Islamskiej przedstawiono nawet ich nowe modele), jego ekspansji ani działalności określanej przez władze amerykańskie jako sponsorowanie terroryzmu i sianie chaosu na Bliskim Wschodzie. I pod tym względem nie można się spodziewać kompromisów ze strony Waszyngtonu.

Konferencja warszawska została odebrana negatywnie przez Teheran. Nie pomogła pod tym względem styczniowa wizyta wiceministra spraw zagranicznych Polski w

¹¹ <http://www.fatf-gafi.org/about/whoweare/#d.en.11232>

¹² New mechanism to facilitate trade with Iran: joint statement. <https://www.gov.uk/government/news/joint-statement-on-the-new-mechanism-to-facilitate-trade-with-iran> ; 31.01.2019.

KONFERENCJA BLISKOWSCHODNIA W WARSZAWIE

NOWE MIEJSCE EUROPY ŚRODKOWEJ W AMERYKAŃSKIEJ ARCHITEKTURZE BEZPIECZEŃSTWA

| dr Bruno Surdel

13

Iranie. Minister spraw zagranicznych tego kraju w kuriozalny sposób połączył nawet rozpoczynający się szczyt w Warszawie z aktem terroru, w wyniku którego zginęło 27 członków Islamskiej Gwardii Rewolucyjnej.¹³ Inny problem międzynarodowy, z jakim przyjdzie się borykać Polsce, to negatywne przyjęcie szczytu bliskowschodniego ze strony Palestyńczyków, co może zaowocować też pogorszeniem wizerunku Polski w całym świecie arabskim. To wyzwania, które wzięła na siebie polska dyplomacja i kwestie, na które rząd polski musi znaleźć odpowiedź i przekonujące rozwiązanie.

Wzmocnienie współpracy z Izraelem jest korzystne dla Polski. Te więzi zresztą dotyczą całej Grupy Wyszehradzkiej, która swój szczyt 18-19 lutego zdecydowała odbyć w Izraelu. Z drugiej jednak strony, interesująca jest sekwencja, w któ-

rej wspomniany szczyt odbywa się tuż po konferencji bliskowschodniej w Warszawie, nawet jeśli jest to zbieżność przypadkowa.¹⁴ Można mieć poczucie, że w pewien sposób obydwie wydarzenia wpisują się w „nową rolę”, jaką przyjmuje na siebie Europa Środkowa, a głównie V4, w relacjach z Tel Awiwem i Stanami Zjednoczonymi. Na razie bez odpowiedzi pozostaje pytanie, na ile przekuje się to na stosunek tych krajów wobec Teheranu – a krajów Islamu wobec V4.

¹³ <https://twitter.com/JZarif/status/1095731320880271363>

¹⁴ Visegrad Group PMs to meet in Israel; <http://www.visegradgroup.eu/news/visegrad-group-pms-to> ; 28.01.2019

CSM jest niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi problemami polityki międzynarodowej. Fundacja została zarejestrowana w 1996 r. CSM prowadzi działalność badawczą i edukacyjną, wydaje publikacje, organizuje konferencje i spotkania, uczestniczy w międzynarodowych projektach we współpracy z podobnymi instytucjami w wielu krajach. Tworzy forum debaty i wymiany idei w sprawach polityki zagranicznej, relacji między państwami oraz wyzwań globalnego świata. Działalność CSM jest adresowana przede wszystkim do samorządowców i przedsiębiorców, a także administracji centralnej, polityków, dyplomatów, politologów i mediów. Od 2009 r. CSM jest uznawany za jeden z najlepszych think tanków Europy Środkowo-Wschodniej w badaniu „The Leading Public Policy Research Organizations In The World” przeprowadzonym przez Uniwersytet Pensylwanii.

Centrum Stosunków Międzynarodowych ul. Mokotowska 1, 00-640 Warszawa t: +48 22 628 20 04

 www.twitter.com/CIR_CSM

 www.facebook.com/CIR.CSM

CENTRUM
STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH